

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
Кафедра менеджменту інноваційного підприємництва
та міжнародних економічних відносин

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ЩОДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІЧНИХ ТА МЕНЕДЖЕРСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
На засіданні кафедри менеджменту
інноваційного підприємництва
та міжнародних економічних
відносин НТУ «ХПІ»

Протокол № 4 від 22 листопада 2018 р.

Харків 2018

Методичні вказівки щодо практичних занять з навчальної дисципліни «Економіка підприємства» для студентів економічних та менеджерських спеціальностей денної та заочної форм навчання / М.В Маслак, А.Е.Ю. Передрій. – Х.: НТУ «ХП», 2018. – 42 с.

Укладачі: к.е.н., ст. .викл. М. В. Маслак;
ас. А. Е. Ю. Передрій

Рецензенти: д.е.н., проф. Перерва Петро Григорович, завідувач кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин НТУ «ХП»

Кафедра менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Перелік практичних занять.....	5
Практичне заняття № 1 Теорії підприємств і основи підприємництва...	5
Практичне заняття № 2 Види підприємств, їх організаційно-правові форми.....	6
Практичне заняття № 3 Зовнішнє середовище господарювання підприємств.....	7
Практичне заняття № 4 Структура та управління підприємством	10
Практичне заняття № 5 Ринок і продукція.....	11
Практичне заняття № 6 Планування діяльності підприємства.....	12
Практичне заняття № 7 Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці.....	13
Практичне заняття № 8 Капітал підприємства	17
Практичне заняття № 9 Інвестиції.....	24
Практичне заняття № 10 Інноваційна діяльність	25
Практичне заняття № 11 Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства.....	27
Практичне заняття № 12 Організація виробництва і забезпечення якості продукції	28
Практичне заняття № 13 Витрати на виробництво та реалізацію продукції	31
Практичне заняття № 14 Фінансово-економічні результати діяльності підприємства	33
Практичне заняття № 15 Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація.....	35
Практичне заняття № 16 Економічна безпека та антикризова діяльність.....	36
2 Критерії оцінювання за 100 – бальною системою.....	38
Список літератури.....	40

ВСТУП

Навчальний курс дисципліни «Економіка підприємства» базується на вивченні теорії та методологічних засад засвоєння практичних навичок управління підприємством у конкурентному середовищі, формування умінь ефективного використання ресурсного і виробничо-господарського потенціалу, забезпечення розширеного самовідтворення на основі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

Метою навчальної дисципліни «Економіка підприємства» є формування у студентів комплексу знань з основних розділів прикладної економіки, організації та результативності господарювання на рівні первинної ланки суспільного виробництва.

Завдання: сприяти засвоєнню студентами загальних економічних засад діяльності підприємства; виробничої структури організації; основ планування виробничої програми; основних аспектів роботи з ресурсами організації; процесу формування собівартості робіт та послуг, методики оцінювання стану фінансової діяльності; закономірностей функціонування і розвитку підприємства в ринкових умовах.

Заняття з дисципліни «Економіка підприємства» проводиться у формі лекцій і практичних занять. Окремо деякі розділи виносяться на самостійне опрацювання студентам.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати:** теоретичні основи діяльності та функціонування підприємства, проводити базовий аналіз ефективності діяльності його підрозділів.

Практичні заняття забезпечуються підручниками, тестовими завданнями, практичними задачами та конспектом лекцій викладача.

Практичні заняття з дисципліни «Економіка підприємства» студент виконує в аудиторії, вдома чи на консультаціях.

Консультації викладач проводить згідно із затвердженим графіком, який знаходиться на кафедрі менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин.

1 ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема. Теорії підприємств і основи підприємництва

Мета: розглянути теорії підприємств, особливості їх функціонування.

Короткі теоретичні відомості

На всіх етапах розвитку економіки основним елементом було підприємство. Люди створюють певні організації (трудові колективи), які спільно виконують ту чи іншу місію (реалізують програму або мету) і діють на засаді певних правил і процедур. Проте мета й характер діяльності таких численних організацій різні.

За цією ознакою їх можна поділити на дві групи: підприємницькі (комерційні), що функціонують і розвиваються за рахунок власних коштів, і непідприємницькі (некомерційні), існування яких забезпечується бюджетним фінансуванням держави. Організації з підприємницьким характером діяльності називають підприємствами.

Підприємство — це організаційно відокремлена та економічно самостійна основна ланка виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги).

На основі загальної місії підприємства формуються і встановлюються загальнофірмові цілі, які мають відповідати певним вимогам;

- цілі підприємства мають бути конкретними й піддаватися вимірюванню;

- цілі підприємства мають бути орієнтованими в часі, тобто мати конкретні горизонти прогнозування;

- цілі підприємства мають бути досяжними і забезпечувати підвищення ефективності його діяльності;

- цілі підприємства повинні бути взаємно підтримуючими, тобто дії та рішення, що необхідні для досягнення однієї мети, не можуть перешкоджати реалізації інших цілей.

Мета — це конкретний стан окремих характеристик організації,

досягнення яких є для неї бажаним і на досягнення яких направлена її діяльність.

Завдання до теми

1. Поняття і цілі створення підприємств.
2. Напрями діяльності підприємств. Правові основи функціонування підприємств.
3. Господарський кодекс України.
4. Статут підприємства.
5. Колективний договір.

Контрольні питання

1. Назвіть основні характеристики підприємства як первинної ланки виробничої сфери.
2. Які проблеми визначення та обґрунтування цілей діяльності підприємств?
3. Які відносини регулюються колективним договором?
4. Які соціально-економічні переваги акціонування державних підприємств?
5. Яка мета функціонування підприємства в умовах ринкової економіки?

Література: [4, 5, 8].

Практичне заняття № 2

Тема. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Мета: вивчити види підприємств, дослідити сутність і склад виробничої та загальної структури підприємства.

Короткі теоретичні відомості

Кожне підприємство має історично сформовану конкретну назву – завод, фабрика, шахта, електростанція, майстерня, ательє тощо; може включати кілька виробничих одиниць — заводів або фабрик (комбінат, виробниче об'єднання). Воно може здійснювати господарську діяльність у галузях промисловості, будівництві, сільського господарства, транспорту, торгівлі тощо. Основна мета діяльності — одержання кінцевого фінансового результату — прибутку.

Кожне підприємство або фірма, що реєструється в державному реєстрі, є юридичною особою, має замкнуту систему обліку та звітності, самостійний баланс» розрахунковий рахунок у банку, печатку з власною назвою.

Під структурою будь-якого підприємства розуміють його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів і систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними. При цьому розрізняють виробничу й загальну структури підприємства.

Основу діяльності кожного підприємства становлять виробничі процеси, що виконуються у відповідних підрозділах. Саме склад цих підрозділів і характеризує виробничу структуру підприємства. Існує кілька принципів класифікації виробничих структур.

До складу будь-якого підприємства входять не тільки виробничі підрозділи, а й відділи апарату управління, заклади культурно-побутового призначення тощо. Тому поряд з виробничою існує так звана загальна структура підприємства.

Завдання до теми

1. Поняття структури підприємства.
2. Виробнича структура підприємства.
3. Загальна структура підприємства.
4. Поняття організаційної структури та типи організаційних структур управління.

Контрольні питання

1. Дайте визначення структури підприємства.
2. Які відмінні особливості структури виробничого підприємства?
3. Яку роль відіграє організаційна структура управління?

Література: [4, 5, 8].

Практичне заняття № 3

Тема. Зовнішнє середовище господарювання підприємств

Мета: провести детальне вивчення зовнішнього середовища господарювання, визначити фактори, що на нього впливають.

Короткі теоретичні відомості

Аналіз зовнішнього середовища організації передбачає вивчення макросередовища і безпосереднього оточення організації та наступне дослідження їх компонентів.

Зовнішнє середовище — це сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних та міждержавних умов і чинників, що діють у глобальному оточенні. Зовнішнє середовище будь-якого підприємства можна визначити як сукупність двох сфер: макросередовища та мікросередовища.

Макрооточення створює загальні умови діяльності організації, впливає на стратегічну ситуацію на підприємстві та переважно не має специфічного впливу на конкретну організацію. Однак рівень впливу стану оточення на організацію різний, що пов'язано з відмінностями як у сфері діяльності, так і з внутрішнім потенціалом організації. Водночас навіть великі організації практично не дають зворотного впливу на макрооточення. Воно є причиною й умовою обмеження або розширення сфери діяльності організації, спричинює необхідні в ній зміни.

Завдання до теми

1. Поняття зовнішнього середовища підприємства.
2. Вплив зовнішнього оточення на діяльність підприємств.
3. Мікро- та макросередовища та їхні чинники.
4. Основи планування та прогнозування діяльності підприємства.

Задачі

Обчислити показники товарної, реалізованої, валової та чистої продукції. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Вихідні показники

Назва показника	Числове значення
Випуск за рік виробів, шт.:	
– виріб А	54000
– виріб Б	72000
Оптова ціна за одиницю виробу, грн.:	
– виріб А	340
– виріб Б	210

Питома вага матеріальних витрат у ціні виробу, %:	
– виріб А	41
– виріб Б	32
Питома вага амортизаційних відрахувань у ціні виробу, %:	
– виріб А	3
– виріб Б	4
Річний обсяг випуску в оптових цінах підприємства, тис. грн:	
– напівфабрикати для реалізації на сторону	190
– роботи та послуги промислового характеру	230
Залишки незавершеного виробництва, тис. грн.:	
– на початок року	150
– на кінець року	120
Залишки нереалізованої продукції в оптових цінах підприємства, тис. грн:	
– на початок року	210
– на кінець року	195

Методичні рекомендації

Розв'язування завдання проводиться за наступними формулами.

1. Показник товарної продукції:

$$ТП = \sum N_i \times C_i + НФ + Р, \quad (1.1)$$

де N_i – випуск продукції i -го виду в натуральних одиницях; C_i – ціна виробу i -го виду; $НФ$ – вартість напівфабрикатів, що реалізовані на сторону; $Р$ – вартість наданих підприємством робіт та послуг промислового характеру.

2. Показник реалізованої продукції:

$$РП = ТП + (НП_{\text{п}} - НП_{\text{к}}), \quad (1.2)$$

де $НП_{\text{п}}$, $НП_{\text{к}}$ – залишки нереалізованої продукції відповідно на початок і кінець періоду.

3. Показник валової продукції:

$$ВП = ТП - (НВ_{\text{п}} - НВ_{\text{к}}), \quad (1.3)$$

де $НВ_{\text{п}}$, $НВ_{\text{к}}$ – залишки незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець періоду.

4. Показник чистої продукції:

$$ЧП = ТП - (М + А), \quad (1.4)$$

де $М$ – матеріальні витрати на виробництво продукції; $А$ – сума амортизаційних

відрахувань за відповідний період.

Контрольні питання

1. Назвіть основні складові зовнішнього та внутрішнього середовища організації.
2. Які чинники середовища можна віднести до макроекономічних?
3. Визначте основний порядок розрахунку валової, реалізованої, чистої продукції.
4. Дайте визначення виробничої потужності підприємства.

Література: [7, 9, 14].

Практичне заняття № 4

Тема. Структура та управління підприємством

Мета: ознайомити студентів зі структурою та методами управління підприємством

Короткі теоретичні відомості

Кожне підприємство має свою структуру, яка більше чи менше відрізняється від інших, хоча основні аспекти зберігаються.

Очолює підприємство директор (генеральний директор, президент), якому підпорядковуються заступники (виконавчі директори, віце-президенти), їх кількість визначається розмірами підприємства. За кожним заступником закріплюються конкретні керівні функції. У безпосередньому розпорядженні директора перебуває також його штатний апарат — секретаріат, юрисконсульт, референт. Директору також можуть безпосередньо підпорядковуватися певні функціональні служби, такі як архів, комунікаційні та інформаційні служби, служби технічного контролю.

У структурі управління господарськими товариствами з'являються такі органи, як збори засновників, збори акціонерів, наглядова рада, хоча структура управління безпосередньо виробничо-господарською діяльністю залишається без змін і відповідає розглянутим положенням.

Зрозуміло, що будуть свої особливості і в побудові структур управління

залежно від видів діяльності — торгово-посередницької, науково-дослідної, будівельної, транспортної. Наприклад, на підприємствах, які займаються торгово-посередницькою діяльністю або транспортним обслуговуванням, зменшується значення функцій головного інженера і збільшується роль заступників з основного виду діяльності (торгівля, перевезення). Тому при формуванні структур управління слід урахувати дію всієї сукупності факторів.

Завдання до теми

1. Поняття і сутність системи управління підприємством.
2. Функції управління підприємством.
3. Методи управління діяльністю підприємства.
4. Організаційні структури управління підприємством.
5. Корпоративне управління.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність системи управління підприємством?
2. Які функції виконує система управління?
3. Методи управління діяльністю підприємства?
4. У чому полягає відмінність систем управління?

Література: [4, 7, 14].

Практичне заняття № 5

Тема. Ринок і продукція

Мета: ознайомити студентів з поняттям ринку та продукції на ньому.

Короткі теоретичні відомості

Під товарним виробництвом розуміється таке виробництво, за якого продукти виробляються для продажу, а зв'язок виробників і споживачів здійснюється за допомогою ринку. Умовою, необхідною для виникнення товарного виробництва, є суспільний розподіл праці. Етапи розвитку товарного виробництва пов'язані з розвитком обміну, ринку. Виділяють такі типи ринку: нерозвинутий, вільний, регульований, деформований.

Сучасний ринок характеризується, з одного боку, концентрацією капіталу

і розвитком корпоративних форм організації бізнесу, а з іншого – збереженням безлічі дрібних товаровиробників з властивим їм духом підприємництва, гнучкістю й адаптацією. Інтенсивно розвивається важлива складова ринку – ринок інформації.

Завдання до теми

1. Поняття ринку та конкурентоспроможності.
2. Конкурентоспроможність товару та її показники.
3. Товарна і цінова політика підприємства.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність ринку?
2. Визначення конкурентоспроможності товару.
3. Дайте визначення конкурентоспроможності товару.
4. Які показники характеризують конкурентоспроможність товару?
5. У чому полягає сутність товарної та цінової політики підприємства?

Література: [7, 12, 14].

Практичне заняття № 6

Тема. Планування діяльності підприємства

Мета: ознайомити студентів з поняттям планування та визначити особливості даного процесу

Короткі теоретичні відомості

Функція планування в системі управління підприємством є однією з головних, центральних функцій, що визначає кінцеві результати виробничо-збутової, економічної, фінансової й інвестиційної діяльності. У процесі планування визначаються основні напрями розвитку підприємства. На основі маркетингових досліджень підприємство визначає види й обсяги продукції, що планує випускати, потребу в ресурсах та ефективність їх використання. Планування забезпечує підприємству основу для прийняття оптимальних управлінських рішень та знижує ризик, сприяє пошуку найбільш придатних напрямів дій.

Планування – це процес визначення цілей і завдань підприємства на певну перспективу та вибір оптимального шляху їх досягнення й ресурсного забезпечення.

Результатом процесу планування є план, який завдяки використанню певних ресурсів та виконанню певних дій повинен забезпечити досягнення бажаної мети.

План – це система взаємозалежних, об'єднаних загальною метою завдань, що забезпечують реалізацію цілей виробничої системи.

Завдання до теми

1. Прогнозування розвитку підприємства.
2. Методологічні основи планування.
3. Стратегія розвитку і бізнес-плани підприємств.
4. Тактичне та оперативне планування діяльності.

Контрольні питання

1. Дайте визначення сутності прогнозування.
2. Визначте методичні основи планування
3. У чому полягає сутність стратегії розвитку?
4. Що таке бізнес-план?
5. Які ви знаєте системи планування?

Література: [7, 10, 12].

Практичне заняття № 7

Тема. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Мета: дослідити сутність та склад персоналу підприємства, розглянути основи нормування праці.

Короткі теоретичні відомості

Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, тобто їхня майстерність, освіта, підготовка, мотивація діяльності. Існує безпосередня залежність конкурентоспроможності економіки, рівня добробуту населення від якості трудового потенціалу персоналу підприємств та організацій даної країни.

Трудові ресурси підприємства – це сукупність постійних працівників, які одержали професійну підготовку і мають практичний досвід і навички роботи та вкладають їх у проведення господарсько-фінансової діяльності підприємства.

Окреслюючи цілі та напрями розвитку діяльності підприємства, його керівництво має визначити необхідні для їхньої реалізації трудові ресурси. Планування трудових ресурсів на діючому підприємстві починається з оцінки їх наявності. Останнє передбачає інвентаризацію робочих місць, виявлення кількості тих, хто працює на кожній операції, що забезпечує реалізацію кінцевої мети (створення продукції, надання послуг). Аналіз і подальші розрахунки проводяться за категоріями працівників (робітники, керівники, спеціалісти, службовці), а для кожної з них — за професіями, спеціальностями, розрядами.

Сучасна кадрова політика підприємства має бути спрямована на ринкові умови господарювання. Головна її мета полягає в забезпеченні нині і в майбутньому кожного робочого місця, кожної посади персоналом відповідних професій та спеціальностей і належної кваліфікації.

Для виконання завдання відбору кадрів на підприємстві повинні використовуватися відповідні методики їх оцінювання. Під оцінкою персоналу зазвичай розуміють цілеспрямоване порівняння певних характеристик (професійно-кваліфікаційного рівня, ділових якостей, результатів праці) працівників з відповідними параметрами, вимогами, еталонами.

У практиці господарювання застосовуються зовнішня оцінка та самооцінка. Зовнішньою вважають оцінку діяльності працівника керівником (керівниками) фірми, трудовим колективом, безпосередніми споживачами продуктів праці. Самооцінка здійснюється самим працівником і базується на власному уявленні про цілі життя та трудової діяльності, допустимих і заборонених способах їхнього досягнення, про необхідні моральні якості (сумлінність, чесність, відданість справі тощо).

Нормування часу — це визначення максимально припустимого часу для виконання конкретної роботи або операції в умовах даного виробництва або

мінімально припустимої кількості продукції, що виготовляється за одиницю часу.

Ефективність використання персоналу підприємства характеризує поняття „продуктивність праці”. Під продуктивністю праці як економічною категорією розуміють ефективність праці в процесі виробництва продукції або здатність працівника випускати визначену кількість продукції за одиницю часу.

Завдання до теми

1. Склад і структура кадрів підприємства.
2. Визначення чисельності персоналу.
3. Кадрова політика підприємства та її сучасні напрями.
4. Прогресивні методи відбору кадрів.
5. Нормування праці.
6. Продуктивність праці та резерви й підвищення.

Задачі

Задача 1. Норма часу на обслуговування одного робочого місця – 1,6 год. Тривалість робочої зміни – 8 год. Визначити норму обслуговування одного робочого місця для одного робітника.

Методичні рекомендації

Норма обслуговування розраховується за формулою:

$$N_{\text{обсл}} = T_{\text{д}} / T_{\text{н.обсл.}}, \quad (1.5)$$

де $T_{\text{д}}$ – дійсний фонд робочого часу; $T_{\text{н.обсл.}}$ – норма часу на обслуговування одиниці обладнання.

Задача 2. На виробничій дільниці протягом року необхідно обробити 50 тис. деталей. Змінна норма виробітку – 25 деталей, норма виконання - у середньому 120 %. Визначити чисельність робітників на дільниці, якщо у році 226 робочих днів.

Методичні рекомендації

Чисельність працівників, зайнятих на роботах, які нормуються, можна обчислити за формулою:

$$\text{Ч}_\Pi = N / (\Phi_\text{д} \times K_\text{вн} \times H_\text{вир}), \quad (1.6)$$

де N – планова кількість виробів; $\Phi_\text{д}$ – дійсний фонд часу роботи одного середньооблікового працівника; $K_\text{вн}$ – середній коефіцієнт виконання норм по підприємству; $H_\text{вир}$ – годинна норма виробітку одного працівника.

Задача 3. У цеху встановлено 50 верстатів, режим роботи – тризмінний, норма обслуговування – 10 верстатів на одного наладника, коефіцієнт облікового складу – 0,88. Визначити чисельність наладників.

Методичні рекомендації

Чисельність обслуговуючого персоналу, праця якого не нормується, обчислюється за формулою:

$$\text{Ч}_\text{нн} = (n \times 3 \times K_\text{ос}) / H_\text{обсл}, \quad (1.7)$$

де n – загальна чисельність одиниць устаткування, яка обслуговується; 3 – кількість змін роботи устаткування; $K_\text{ос}$ – коефіцієнт облікового складу; $H_\text{обсл}$ – норма обслуговування на одного робітника.

Задача 4. Визначити відрядну заробітну плату шліфувальника, якщо за нормою він повинен виготовити 40 деталей за годину, фактично було виготовлено 45 деталей. Годинна тарифна ставка шліфувальника – 1,2 грн.

Методичні рекомендації

1. Відрядний заробіток робітника визначається за формулою:

$$Z_{\text{н.відр}} = \sum_{i=1}^n P_i \times N_{\text{ф}i}, \quad (1.8)$$

де P_i – відрядна розцінка за виготовлення одного виробу i -го виду; $N_{\text{ф}i}$ – фактична кількість виробів i -го виду, виготовлених робітником за певний час.

2. Для визначення заробітку шліфувальника необхідно розрахувати відрядну розцінку.

$$P_i = C_\text{г} / H_\text{в}, \quad (1.9)$$

де $C_\text{г}$ – годинна тарифна ставка за розрядом робітника; $H_\text{в}$ – норма виробітку на одиницю часу.

Задача 5. Розрахувати заробітну плату робітника за відрядно-преміальною системою оплати праці за наступними даними: норма витрат праці – 0,4 людино-год на один виріб, розцінка за виріб – 0,3068 грн., відпрацьовано 176 людино-год, вироблено 485 виробів. Премія нараховується: за 100 % виконання норм – 10 %, за кожний відсоток перевиконання – 1,5 % відрядного заробітку.

Методичні рекомендації

1. Місячний заробіток з використанням відрядно-преміальної системи оплати праці обчислюється за формулою:

$$З_{в.прем.} = З_{тар.в.} + Д_{в.}, \quad (1.10)$$

де $З_{тар.в.}$ – тарифний заробіток робітника за прямою відрядною системою оплати праці; $Д_{в.}$ – сума преміальних доплат.

2. Сума преміальних доплат розраховується за формулою:

$$Д_{в.} = З_{тар.в.} \times (П1 + П2 \times П_{пп}) / 100, \quad (1.11)$$

де $П1$ – відсоток доплат за виконання плану; $П2$ – відсоток доплат за кожний відсоток перевиконання плану; $П_{пп}$ – відсоток перевиконання плану.

Відсоток перевиконання плану розраховується за формулою:

$$П_{пп} = 100 \times (N_{ф} - N_{па}) / N_{па}, \quad (1.12)$$

де $N_{ф}$, $N_{па}$ – відповідно фактичний і запланований обсяг випуску продукції.

Контрольні питання

1. Назвіть склад та структуру кадрів підприємства.
2. Як визначається чисельність персоналу підприємства?
3. Які існують підходи до відбору персоналу?
4. У чому полягає нормування праці?
5. Дайте визначення продуктивності праці.

Література: [5, 7, 14].

Практичне заняття № 8

Тема. Капітал підприємства

Мета: дослідити сутність капіталу, його форм і методів аналізу ефективності його використання

Короткі теоретичні відомості

Виготовлення продукції (виконання робіт, надання послуг) здійснюється в процесі взаємодії праці людини, предметів праці та певних засобів виробництва. Останні за своїм матеріально-речовим складом становлять виробничі фонди підприємства, усю сукупність яких поділяють на основні та оборотні.

Основні фонди – засоби виробництва, які використовуються в процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому свою натурально-речовинну форму, а їхня вартість переноситься на виготовлену продукцію в міру використання.

Оборотні фонди — це частина виробничих фондів, які повністю споживаються в кожному виробничому циклі, при цьому переносять усю свою вартість на створювану продукцію і змінюють свою натуральну форму.

Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних та оборотних фондів слугують визначальними характеристиками щодо окреслення їхнього значення у здійсненні відтворювальних процесів, функціонуванні та розвитку будь-якого виробництва. Уся сукупність наявних виробничих фондів становить найбільшу за питомою вагою частину (близько 60 відсотків) національного багатства країни.

Основні фонди визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку. Зростання й удосконалення засобів праці забезпечують безперервне підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу. Знаряддя праці, які є найбільш активною частиною основних фондів, становлять матеріальну основу виробничої потужності підприємства.

Слід зазначити, що основні фонди можна класифікувати за певними ознаками.

За участю у виробничому процесі – виробничі (обслуговують господарську діяльність підприємства та створюють умови для її успішного здійснення) і невиробничі (призначені забезпечити вирішення соціальних питань).

За ступенем участі у виробничому процесі – активна частина (що використовуються для безпосереднього впливу на предмети праці – машини, обладнання, інструмент) і пасивна частина (що забезпечують функціонування та здійснення процесу виробництва – споруди, інвентар).

Залежно від права власності - власні й орендовані.

За цільовим призначенням – будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини і устаткування, транспортні засоби, інвентар, інструменти.

Залежно від джерел фінансування – внесені до статутного фонду його засновниками, придбані за власні кошти підприємства, придбані в кредит, отримані безкоштовно.

За своєю структурою основні фонди поділяють на основні виробничі фонди (активна та пасивна частина) та основні фонди невиробничого призначення (житлові будинки, культурно-побутові приміщення, комунальні споруди).

До активної частини відносять робочі машини та механізми, транспортні засоби, силові машини й устаткування, виробничий інвентар та інструмент.

До пасивної частини відносять виробничі споруди, будівлі, передавальні пристрої, господарський інвентар.

Прогресивною є така структура основних фондів, де частка активної частини зростає.

Для оцінки основних фондів використовують грошове вираження їхньої вартості. Так застосовують показник первісної, відновленої, залишкової, ліквідаційної, амортизованої, балансової та середньорічної вартості.

Первісна вартість визначається фактичною вартістю основних фондів на момент їх уведення в дію чи придбання і визначається сумою витрат на придбання, доставку, монтаж та інших витрат, пов'язаних з уведенням основних фондів у дію.

Для забезпечення безперебійного процесу виробництва поряд з основними виробничими фондами необхідні предмети праці, матеріальні ресурси. Предмети праці разом із засобами праці беруть участь у створенні продукту праці, його споживної вартості й утворенні вартості. Обіг

матеріальних елементів оборотних виробничих фондів органічно пов'язаний з процесом праці й основними виробничими фондами.

Оборотні кошти є обов'язковим елементом процесу виробництва, основною частиною собівартості продукції. Наявність у підприємства достатньої кількості оборотних коштів є необхідною передумовою для його нормального функціонування.

До оборотних коштів відносять грошові засоби, необхідні підприємству для створення виробничих запасів на складах і у виробництві, для розрахунків з постачальниками, бюджетом, для виплати заробітної плати.

Оборотні кошти традиційно поділяють на оборотні фонди і фонди обігу. Так, до оборотних фондів відносять частину виробничих фондів підприємства, яка повністю споживається в технологічному циклі виготовлення продукції та повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції. До складу оборотних фондів включають: виробничі запаси; незавершене виробництво та напівфабрикати власного виготовлення; витрати майбутніх періодів.

Визначення джерел формування обігових коштів є важливим моментом у роботі підприємства. Недостатність джерел формування обігових коштів приводить до недофінансування господарської діяльності підприємства, а наявність зайвих джерел обігових коштів сприяє створенню наднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню обігових коштів, з господарського обігу, зниження відповідальності за цільове та раціональне використання власних і позичених обігових коштів.

За структурою джерела формування обігові кошти поділяють на власні, позикові та залучені кошти.

Раціональне формування обігових коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан підприємства.

Оборотні кошти знаходяться в постійному русі. Зі сфери обігу переходять до сфери виробництва, а потім зі сфери виробництва знову до сфери обігу.

Оборот капіталу охоплює три стадії: заготовельну, виробничу і збутову.

Визначення потреби підприємства в сировині та інших видах матеріальних ресурсів здійснюється за певними нормами їхніх витрат. Ці норми

розробляються самими підприємствами або на їхнє замовлення галузевими науково-дослідними організаціями.

Нормування оборотних коштів – це визначення потреби в оборотних коштах, яка необхідна для забезпечення безперервного й нормального функціонування виробництва.

Норма витрати того чи іншого виду матеріальних ресурсів – це гранично допустима величина витрати на виготовлення продукції за умов конкретного виробництва з урахуванням застосування найпрогресивнішої технології та сировини (матеріалів) найвищого ґатунку. Вона має власну структуру, тобто співвідношення окремих елементів, які в сукупності становлять загальну величину витрати певного виду матеріальних ресурсів на одиницю продукції, що виробляється. Для більшості матеріалів структура норми витрати включає: корисну (чисту) витрату; технологічні відходи і втрати; інші організаційно-технічні втрати (під час транспортування, зберігання тощо).

Задачі до теми

Задача 1. Визначте первісну і залишкову вартість основних виробничих фондів, якщо ціна придбання одиниці устаткування – 5 тис. грн., транспортно-монтажні витрати – 1,0 тис. грн, норма амортизації – 10 %, період експлуатації – 7 років.

Методичні рекомендації

1. Первісна вартість основних фондів відображає суму витрат підприємства на їх створення та введення в дію (вартість придбання обладнання, транспортні витрати, пов'язані з його доставкою, та вартість монтажних робіт на місці експлуатації).

$$\Phi_{\text{перв}} = C_{\text{обл}} + C_{\text{тр}} + C_{\text{монт}}, \quad (1.13)$$

де $C_{\text{обл}}$ – вартість обладнання; $C_{\text{тр}}$ – транспортні витрати; $C_{\text{монт}}$ – вартість монтажних робіт,

2. Залишкова вартість визначається відніманням від первісної вартості суми накопиченого зносу та показує вартість основних фондів ще не перенесену на вартість виготовленої продукції:

$$\Phi_{\text{зал}} = \Phi_{\text{перв}} - \Phi_{\text{перв}} \times H_a \times T_e, \quad (1.14)$$

де H_a – норма амортизації; T_e – період експлуатації.

Задача 2. Визначте величину морального зносу першого роду, якщо первісна вартість основних фондів складає 6 тис. грн, а відновна вартість основних фондів – 4,88 тис. грн.

Методичні рекомендації

Величина морального зносу першого роду розраховується за формулою:

$$З_{м1} = \frac{(C_{\text{перв}} - C_{\text{відн}})}{C_{\text{перв}}} \times 100, \quad (1.15)$$

де $C_{\text{перв}}$ – первісна вартість основних фондів; $C_{\text{відн}}$ – відновна вартість основних фондів.

Задача 3. Визначте показники використання основних виробничих фондів: фондівіддачу, фондомісткість, фондоозброєність. Вихідні дані: річний випуск продукції – 8 млн. грн, середньорічна вартість основних фондів – 400 тис. грн, середньорічна чисельність працівників – 2 тис. чоловік.

Методичні рекомендації

1. Фондовіддача розраховується за формулою:

$$\Phi_v = Q / \text{ОФ}, \quad (1.16)$$

де Q – обсяг продукції за рік; ОФ – середньорічна вартість основних фондів підприємства.

2. Фондомісткість розраховується за формулою:

$$\Phi_m = \text{ОФ} / Q. \quad (1.17)$$

3. Фондоозброєність визначається за формулою:

$$\Phi_a = \text{ОФ} / \Pi, \quad (1.18)$$

де Π – середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства.

Задача 4. Визначити ефективність використання оборотних коштів, якщо відомо, що залишки оборотних коштів на промисловому підприємстві склали

200 тис. грн. Обсяг випуску продукції за звітний період 1900 тис. грн.

Методичні рекомендації

1. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів визначається за формулою:

$$K_{об} = РП / O_c, \quad (1.19)$$

де РП – реалізована за рік продукція; O_c – середньорічний залишок оборотних коштів.

2. Період оборотності (в розрахунку на календарний рік) розраховується за формулою:

$$T_{об} = 360 / K_{об}. \quad (1.20)$$

Задача 5. Чиста вага деталі, що виготовляється зі сталі становить 100 кг, норма витрати сталі 115 кг, випускається 5000 виробів на рік. Постачання сталі здійснюється один раз на квартал. Транспортний запас – три дні.

Визначити розмір виробничого запасу і коефіцієнт використання сталі.

Методичні рекомендації

1. Загальний норматив оборотних коштів у виробничих запасах складається з поточного, страхового та транспортного запасу:

$$H_{в.з.} = Z_{пот} + Z_{стар} + Z_{тр}. \quad (1.21)$$

2. Поточний запас визначається за формулою:

$$Z_{пот} = D \times T_{пост}, \quad (1.22)$$

де D – денна потреба у визначеному виді матеріальних ресурсів; $T_{пост}$ – період постачання даного матеріального ресурсу в днях.

3. Розмір страхового запасу визначається як 50 % поточного запасу.

4. Норматив оборотних коштів у транспортному запасі визначається так:

$$Z_{тр} = D \times Z_{дн}, \quad (1.23)$$

де $Z_{дн}$ - норма перебування запасів у вигляді транспортного запасу.

5. Коефіцієнт використання сталі (K_v) визначається як відношення чистої ваги металу у виробі до нормативу витрат.

Контрольні питання

1. Що являють собою основні фонди підприємства та яка їх структура?

2. Визначте сучасні напрями амортизаційної політики України на підприємствах різних форм власності.
 3. Які основні показники використання основних фондів?
 4. Наведіть шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства в сучасних умовах.
 5. Дайте визначення обігових коштів підприємства.
 6. Який склад оборотних фондів та обігових коштів підприємства?
 7. У чому полягає нормування обігових коштів підприємства?
 8. Які джерела формування обігових коштів підприємства?
- Література:** [5, 7, 12].

Практичне заняття № 9

Тема. Інвестиції

Мета: вивчити сутність інвестицій, інвестиційного процесу та визначити методи визначення ефективності інвестиційної діяльності.

Короткі теоретичні відомості

Для умов ринкової економіки таке трактування інвестицій найбільш прийнятне. Підприємство з метою одержання прибутку може вкладати кошти не лише в будівництво, на придбання техніки, обладнання, поповнення предметів праці, а й на придбання цінних паперів, здійснення цільових банківських вкладів тощо. В Україні в офіційних документах, зокрема, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» (1991 р.) поняття інвестицій трактується саме з таких позицій: інвестиції — це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкт підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Основні напрями інвестицій – це вкладення коштів у рухоме і нерухоме майно (будівництво виробничих будівель, споруд, об'єктів соціальної сфери, придбання техніки, обладнання, устаткування, поповнення оборотних фондів тощо); придбання акцій, облігацій, інших цінних паперів, цільові грошові (банківські) вклади; придбання або створення нематеріальних активів (науково-

технічна продукція, «ноу-хау», інтелектуальні цінності, майнові права тощо); придбання часток у капіталі інших підприємств та цілісних майнових комплексів (дочірніх підприємств, інших господарських одиниць).

Відповідно до розглянутих напрямів інвестицій їх класифікують на такі три групи:

виробничі інвестиції — вкладення у виробничі ресурси: основні засоби і предмети праці;

фінансові інвестиції — вкладення коштів у цінні папери, цільові банківські вклади, депозити, придбання паїв тощо;

інтелектуальні інвестиції — вкладення коштів у об'єкти інтелектуальної власності. Якщо інвестиції здійснюються з метою створення новин або їх упровадження у виробництво, то такі інвестиції називають інноваційними.

Завдання до теми

1. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності.
2. Класифікація інвестицій.
3. Структура і планування капітальних вкладень.
4. Оцінювання економічної ефективності інвестицій.

Контрольні питання

1. Що таке інвестиції?
2. У чому полягає сутність інвестиційної діяльності?
3. Наведіть класифікації інвестицій.
4. Що таке планування капітальних вкладень?
5. Які показники характеризують ефективність інвестицій.

Література: [5, 7, 12].

Практичне заняття № 10

Тема. Інноваційна діяльність

Мета: визначити сутність інновацій та інноваційної діяльності та її вплив на загальну діяльність підприємства.

Короткі теоретичні відомості

Інноваційна діяльність — вид діяльності, пов'язаний з трансформацією

наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, уведений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг.

Інноваційна діяльність (від англ. innovation — нововведення) — діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність — діяльність, спрямована на комерціалізацію накопичених знань, технологій і обладнання. Результатом інноваційної діяльності є новий або додатковий продукт чи продукт з новими якостями.

Відповідно до Закону «Про інвестиційну діяльність» Інноваційна діяльність — одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні або юридичні особи, які провадять інноваційну діяльність або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів.

Завдання до теми

1. Що таке інновації?
2. У чому полягає сутність інноваційної діяльності?
3. Наведіть класифікації інвестицій.
4. Що таке планування капітальних вкладень?

5. Які показники характеризують ефективність інвестицій.

Контрольні питання

1. Поняття інноваційної діяльності.
2. Класифікація інновацій.
3. Яким чином відбувається планування капітальних вкладень.
4. Ефективність інноваційної діяльності

Література: [9,12,14].

Практичне заняття № 11

Тема. Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства

Мета: визначити склад техніко-технологічної бази підприємства, вивчити поняття виробничої потужності підприємства.

Короткі теоретичні відомості

Можливості випуску продукції (надання послуг) за обсягом та якістю вирішальною мірою залежать від рівня розвитку техніко-технологічної бази підприємства.

Техніко-технологічна база (ТТБ) підприємства виробничої сфери — системна сукупність найбільш активних елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюваний за допомогою машинної техніки (устаткування, приладів, апаратів), різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства в цілому.

ТТБ кількісно та якісно відрізняється від основних виробничих фондів (виробничого апарату) підприємства. До складу технічної компоненти бази входять лише ті види знарядь і засобів праці, які беруть безпосередню участь у реалізації виробничих технологій. Це дає можливість: по-перше, виокремлювати особливі сукупні характеристики, що впливають з об'єктивно необхідного техніко-технологічного розвитку виробництва; по-друге, виявляти взаємозв'язки, пріоритети, чинники і способи оновлення та підвищення

ефективності системного функціонування технологічних процесів і відповідної таким виробничої техніки.

Завдання до теми

1. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва.
2. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства.
3. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва.
4. Формування та використання виробничої потужності підприємства

Контрольні питання

1. Що таке техніко-технологічна база виробництва?
2. У чому полягає сутність системи управління технічним розвитком підприємства?
3. У чому полягає сутність лізингу?
4. Що таке виробнича потужність підприємства?

Література: [6, 7, 14].

Практичне заняття № 12

Тема. Організація виробництва і забезпечення якості продукції

Мета: вивчити поняття організації виробництва та якості продукції, основні методи її підвищення на підприємстві.

Короткі теоретичні відомості

Сучасна ринкова економіка висуває принципово нові вимоги до якості продукції, яка випускається, та послуг. Кожний виріб є носієм різних конкретних властивостей, що відображають його корисність і відповідають певним потребам людини. Корисність будь-яких речей відбиває їхню споживну вартість.

Споживна вартість того чи того товару має бути оціненою, тобто має бути визначеною його якість. Отже, споживна вартість і якість виробів безпосередньо пов'язані між собою. Проте це не тотожні поняття, оскільки та сама споживна вартість може бути корисною не однаковою мірою. На відміну від споживної вартості, якість продукції характеризує міру її придатності для

споживання, тобто кількісний бік суспільної споживної вартості.

Якість як економічна категорія відбиває сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення. Поряд з якістю існує поняття технічного рівня певних видів продукції. Це поняття за змістом вужче за попереднє, оскільки охоплює сукупність лише техніко-експлуатаційних характеристик. Його показники встановлюються за проектування (розробки) переважно нових знарядь праці (машин, устаткування, приладів, транспортних засобів тощо) і відображаються у спеціальних картах технічного рівня, які використовують у процесі вивчення ринку й визначення попиту на нові товари, складання бізнес-планів, рекламних матеріалів тощо.

Об'єктивна необхідність забезпечення належної якості в процесі проектування, виготовлення й використання нових виробів ініціює застосування у виробничо-господарській діяльності підприємств певної системи показників, що дає змогу визначати й контролювати рівень якості всіх видів продукції.

Рівень якості — це кількісна характеристика міри придатності того чи іншого виду продукції для задоволення конкретного попиту на неї. Оцінка якості продукції передбачає визначення абсолютного, відносного, перспективного та оптимального її рівнів.

До комплексних показників якості (технічного рівня) знарядь праці належить, наприклад, коефіцієнт готовності обладнання, що характеризує одночасно його безвідмовність і ремонтпридатність.

Якість предметів праці оцінюють здебільшого за допомогою показників технологічності їхньої обробки й переробки. Більшість із них відображають фізико-механічної властивості та хімічний склад предметів праці. Показники для оцінки якості споживчих товарів диференціюють залежно від їхнього конкретного призначення.

Зокрема, якість продуктів харчування характеризують показники калорійності, консистенції, смаку, запаху, терміну зберігання тощо, а одягу та взуття — показники міцності, естетичності — колористика, силует тощо.

Для визначення рівня якості виробів, що виготовляються (освоюються) виробництвом, застосовують кілька методів: об'єктивний, органолептичний, диференційований, комплексний.

Об'єктивним і органолептичним методами користуються для визначення абсолютного рівня якості; а диференційованим і комплексним — відносного рівня якості окремих видів продукції.

Нагальною потребою є розробка й використання різноманітних форм і методів дієвого соціально-економічного впливу на всю низку процесів формування й забезпечення виробництва високоякісної та конкурентоспроможної продукції. Формами та методами економічного впливу на ці процеси є насамперед узгоджена система прогнозування й планування якості продукції, установлення прийнятних для продуцентів і споживачів цін на окремі види товарів, достатньо потужна мотивація праці всіх категорій працівників підприємства, а формами впливу соціального - всебічна активізація людського чинника, проведення ефективної кадрової політики, створення належних умов праці та життєдіяльності.

Завдання до теми

1. Суть та показники якості.
2. Методи забезпечення та оцінки якості продукції.
3. Стандартизація продукції.
4. Державний нагляд за якістю продукції.
5. Внутрішньовиробничий технічний контроль якості.

Контрольні питання

1. Які ви знаєте показники якості продукції?
2. Перелічіть методи забезпечення та оцінки якості продукції?
3. Що таке стандартизація продукції?
4. У чому полягає внутрішньовиробничий контроль якості продукції?

Література: [8, 13, 14].

Практичне заняття № 13

Тема. Витрати на виробництво та реалізацію продукції

Мета: навчити студентів визначати сутність собівартості продукції, застосовувати основні підходи до планування витрат виробництва.

Короткі теоретичні відомості

Собівартість продукції є грошовим вираженням витрат виробництва. Витрати – це обсяг виробничих факторів (матеріальних, фінансових, трудових), необхідних для здійснення господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власників і трудового колективу в грошовому вираженні.

Витрати, пов'язані з виробництвом за економічною природою поділяють на: витрати на компенсацію живої праці і предметів та засобів праці.

Зниження собівартості є одним із джерел накопичення, а отже, важливим фактором, що забезпечує розширення відновлення виробництва і підвищення матеріального й культурного блага колективу.

Зниження собівартості виробництва за рахунок підвищення продуктивності основних фондів слід аналізувати за кожною групою устаткування.

При плануванні витрат підрозділів застосовують два підходи: групування витрат за економічною і функціональною однорідністю. Перший підхід групує витрати за їх економічним змістом (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати). Другий підхід виокремлює витрати на операційну, фінансову, інвестиційну та іншу діяльність. Для відображення витрат і визначення собівартості одиниці продукції формують калькуляцію, кожна зі статей якої відображає економічний зміст та розмір витрат.

Завдання до теми

1. Поняття витрат виробництва та їх класифікація.
2. Методи визначення собівартості продукції.
3. Класифікація витрат за економічними елементами.
4. Класифікація витрат за калькуляційними статтями.

5. Зміст і методика обчислення кошторису.
6. Зарубіжний досвід визначення витрат виробництва.
7. Шляхи зниження витрат на промислову продукцію.

Задача

У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 грн, витрати на 1 грн товарної продукції – 0,89 грн.

У плановому році витрати на 1 грн товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 8%. Визначте собівартість товарної продукції планового року.

Методичні рекомендації

Витрати на 1 грн товарної продукції розраховуються таким чином:

$$B_{1 \text{ грн.}} = C / Q, \quad (1.24)$$

де C – собівартість товарної продукції; Q – обсяг виробництва продукції.

Виходячи з цієї формули, визначимо обсяг товарної продукції у звітному році:

$$Q = C / B_{1 \text{ грн.}} \quad (1.25)$$

2. Обсяг товарної продукції у плановому році становитиме:

$$Q_1 = Q \times 1,08. \quad (1.26)$$

3. Собівартість товарної продукції в плановому році становитиме:

$$C_1 = Q_1 \times B_{1 \text{ грн.}} \quad (1.27)$$

Контрольні питання

1. Що являє собою собівартість продукції?
2. Наведіть класифікацію витрат, яка застосовується на підприємстві.
3. Наведіть основні фактори зниження собівартості перевезень.
4. Які підходи застосовують при плануванні витрат підрозділів?
5. Дайте визначення калькуляції та наведіть її основні статті.

Література: [4, 5, 8].

Практичне заняття №14

Тема. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Мета: вивчити особливості фінансово-економічної діяльності підприємства.

Короткі теоретичні відомості

Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється при певній взаємодії трьох визначальних його чинників: персоналу (робочої сили), засобів праці та предметів праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал продукує суспільно корисну продукцію або робить виробничі й побутові послуги. Це означає, що, з одного боку, мають місце витрати живої і уречевленої праці, а з другого, – результати виробництва. Останні залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня їх використання.

Ефективність виробництва (Competitiveness) – це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу.

Загальна методологія визначення економічної ефективності полягає у відношенні результату виробництва до затрачених ресурсів (витрат), тобто одержаного економічного ефекту до витрат на його досягнення.

Однією із найважливіших ознак ефективності є досягнення відповідного результату діяльності з найменшими витратами ресурсів. Інакше кажучи, ознакою ефективності діяльності є досягнення мети функціонування підприємства (організаційно-виробничої системи, організації) з найменшими витратами суспільної праці. Оскільки внаслідок виробничої діяльності можуть бути досягнуті різноманітні результати або ж ефекти, як наприклад, економія ресурсів, збільшення кількості робочих місць, зменшення витрат енергії, зниження шкідливих викидів, зростання прибутків і т. д., то необхідно говорити про можливі різні критерії (мірила) ефективності господарювання підприємства.

Оскільки, ефективність, як міра отриманих підприємством результатів, віднесених до витрачених для їх отримання ресурсів, застосовується для

різноманітних аналітичних оцінок та обґрунтування господарських рішень, то з огляду на це, можуть бути виділені окремі види ефективності для певних практичних потреб діяльності підприємства.

Найпоширеніша класифікація ефективності виділяє наступні її види:

- економічна ефективність – економія суспільно необхідного часу па виробництво та споживання товарів і послуг;
- соціальна ефективність – збільшення кількості нових робочих місць, рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, підвищення рівня та комфортності життя;
- екологічна ефективність – гармонізація відносин людини з навколишнім середовищем, зменшення шкідливих викидів;
- науково-технічна ефективність – підсилення потенційних можливостей виробничих систем, наукових організацій, споживачів продуктивніше вирішувати ті чи інші завдання за допомогою продукції, виробленої даним підприємством.

Завдання до теми

1. Економічна сутність і загальна характеристика видів фінансово-економічних результатів діяльності.
2. Система показників та вимірювання ефективності.
3. Шляхи підвищення та чинники зростання ефективності діяльності підприємства.

Контрольні питання

1. Що таке система показників ефективності діяльності?
2. Яка економічна сутність фінансово-економічних результатів діяльності?
3. Перелічити фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємства?

Література: [4, 5, 8].

Практичне заняття № 15

Тема. Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація

Мета: вивчити особливості моделей розвитку підприємства.

Короткі теоретичні відомості

Для ґрунтовного засвоєння даної теми необхідно визначити, що залежно від характеру поєднання впливу факторів на приріст валової продукції розрізняють такі типи розвитку аграрних підприємств: інтенсивний, екстенсивний, зрівноважений, переважно-інтенсивний (інтенсивно-екстенсивний), переважно екстенсивний (екстенсивно-інтенсивний).

Нині економіка України переходить до нових ринкових відносин, її підприємствам надано можливість самостійно господарювати в умовах ринку; особливої ваги набуває здатність цих підприємств так спланувати свою діяльність, щоб не стати банкрутом, а ще краще – щоб отримувати прибуток, тим самим підвищуючи добробут населення. Виходячи з різноманітності характеристик підприємств, можливі різні підходи до організації системи стратегічного управління загалом і стратегічного планування зокрема. Світовий досвід свідчить: на основі загальних принципів кожне підприємство обирає ту чи іншу систему, робить акцент на окремих сторонах діяльності підприємства, вводячи цей орієнтир як основу планування.

Ключовим моментом у засвоєнні даного питання є розгляд найпоширеніших підходів до організації процесу стратегічного планування за допомогою моделей: стратегічного планування на основі «стратегічної прогалини»; на урахуванні ринкових переваг; орієнтованої на створення та підтримку конкурентоспроможності та позитивного іміджу підприємства; моделі, що враховує розміри підприємства.

Завдання до теми

1. Трансформація і реструктуризація підприємств.
2. Оптимізація бізнес-процесів підприємства.

Контрольні питання

1. Що таке модель розвитку?

2. Які особливості трансформації і реструктуризації підприємств?
3. Що таке оптимізація бізнес-процесів підприємства.

Література: [7, 12,14].

Практичне заняття № 16

Тема. Економічна безпека та антикризова діяльність

Мета: Вивчити сутність економічної безпеки та антикризової діяльності підприємства.

Короткі теоретичні відомості

У ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, ерахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед, економічна-безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам.

Економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого — є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою. У перехідні періоди розвитку економіки домінуючими є дослідження макроекономічних аспектів економічної безпеки.

Поняття "економічна безпека" пройшло чимало переосмислень у зв'язку

зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління. Уперше поняття "економічна безпека" почало застосовуватися на Заході у зв'язку зі зростанням проблеми обмеженості ресурсів та розпадом колоніальної системи, що призвело до порушення традиційних зв'язків між постачальниками ресурсів, життєво необхідних індустріальним суспільствам.

Сутність економічної безпеки полягає в забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ та послуг, що задовольняють індивідуальні та суспільні потреби. Раніше усі питання, пов'язані із забезпеченням безпеки покладалися на державні органи. Останнім часом спостерігається відтворення системи безпеки, в якій провідна роль відводиться державі.

На мікрорівні економічна безпека проявляється в забезпеченні нормальної і стабільної діяльності підприємства, попередженні витоку інформації.

Завдання до теми

1. Поняття економічної безпеки.
2. Сучасні методики оцінки і аналізу ефективності системи економічної безпеки.
3. Поняття антикризової діяльності

Контрольні питання

1. Що таке економічна безпека?
2. Яку існують методи оцінки і аналізу ефективності систем економічної безпеки?
3. У чому полягає сутність антикризової діяльності підприємств.

Література: [7, 12,14].

2 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА 100 – БАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ

Підготовка до практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» є обов'язковим видом роботи студента, його оцінювання враховує, по-перше, своєчасність підготовки до практичних занять, а по-друге активна участь у практичних заняттях з обговоренням питань, що виносяться на останнє. Максимальна оцінка, яку може отримати студент за підсумками всіх теоретичних занять становить 60 балів.

При визначенні оцінки виконання практичних завдань викладач враховує критерії теоретичного обґрунтування, здійснення розрахунків, використання табличного і графічного методів, формулювання висновків і правильності оформлення та орієнтується на шкалу оцінювання критеріїв (табл. 2).

Таблиця 2 – Критерії оцінювання студентів на практичних заняттях

№ пор.	Критерій	Шкала оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Наявність конспекту	Даного на лекції Даного на лекції та підготовка питань що виносились на самостійну роботу	5 10
2	Поточний та підсумковий контроль знань на практичних (семінарських) заняттях	Опитування, контрольні, розрахункові, графічні роботи, тести, письмові завдання, вирішення задач	3 – «задовільно» 4 – «добре» 5 – «відмінно»
3	Написання рефератів відповідно до тематики курсу	Написання реферату та його презентація на практичному занятті (не більше ніж 2 за курс)	5 – написання реферату 15 – написання реферату та його презентація на практичному занятті
4	Виконання контрольних робіт за змістовними модулями		3 – «задовільно» 4 – «добре» 5 – «відмінно»

Своєчасність виконання контрольної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» оцінюється п'ятьма балами у випадку подання виконаного

завдання на рецензування на кафедру в строки, установлені графіком навчального процесу, у випадку ж порушення цих строків студент отримує 0 балів.

Присутність на всіх лекційних і практичних заняттях оцінюється п'ятьма балами у тому випадку, якщо студент відвідував усі лекційні та практичні заняття згідно з розкладом навчального процесу, має повний конспект лекцій і не має заборгованості із виконання завдань до практичних занять.

Сумарна підсумкова оцінка, яку студент може отримати за результатами семестрового контролю, складається з кількості балів, отриманих за результатами поточного контролю знань під час семестру, та кількості балів, отриманих під час екзамену.

Результати підсумкових заходів (поточного контролю та екзамену) оцінюються за 100- бальною шкалою з подальшою трансформацією у державну оцінку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Господарський кодекс України: Коментар / За заг. ред. Н.О. Саніахметової. – Х. : ТОВ "Одісей", 2004. – 848 с.
2. ЗУ "Про інвестиційну діяльність" // ВВРУ, 1991. – № 47.
3. ЗУ "Про оподаткування прибутку підприємств"// В редакції Закону України від 22.05.97 р., № 283/97 - ВР зі змінами та доповненнями у т.ч. внесення в Закон України від 24.12.2002 р. № 349 - IV.
4. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106. „Облік і аудит”/ За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця // Житомир: ПП „Рута”, 2003. – 680с.
5. Горфинкель В. Я., Купряков З. Н. Экономика предприятия / В. Я. Горфинкель, З. Н. Купряков // . –М.:Юнити, 1996.
6. Економіка підприємства: підручник в 2 т. Т.1/За ред. С.Ф. Покропивного // К.: Вид-во “Хвиля-Прес”, Донецьк: МП “Поиск”. Т-во книголюбів, 1995.— 400с.
7. Ілляшенко С. М. Товарна інноваційна політика: Підручник / С. М. Ілляшенко, Ю. С. Шипуліна. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2007. – 281 с.
8. «Проект прогнозу економічного і соціального розвитку України до 2000 і 2010 років»// Урядовий кур'єр, 1998, 14 травня.

Додаткова література

9. Бєлаєва С. С., Чепурна Л. М. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : навчальний посібник / Чепурна Л.М., Бєлаєва С.С. та ін. – К.: ВД «Професіонал», 2005.
10. Прыкина Л.В. Экономический анализ предприятия: учебник для вузов / Л. В. Прыдкина//. – М. : Юнити-Дана, 2002.
11. Раицкий К. А. Экономика организации (предприятия) : Учебник –

М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003.

12. Сідун В. А., Пономарьова Ю. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник/ В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьова// - К.: ЦНЛ, 2006.

13. Шаповал В. М., Аврамчук Р. Н., Ткаченко О. В. Економіка підприємства : навчальний посібник./ В. М. Шаповал, Р. Н. Аврамчук, О. В. Ткаченко// – К. : ЦНЛ, 2003.

14. Юровский Б. Планирование основных показателей работы предприятия и экономическое обоснование цен на продукцию/ Б. Юровський. – Харьков : Центр «Консульт», 2007.

Навчальне видання

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ТА МЕНЕДЖЕРСЬКИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ**

Укладачі: к.е.н., ст. викл. М. В. Маслак;
ас. А. Е. Ю. Передрій

Роботу до видання рекомендував проф. Погорєлов М.І.

Відповідальний за випуск проф. Матросов О.Д.

В авторській редакції

План 2018 р., поз. 143

Самостійне електронне видання